RAZGOVOR Fotografkinja Marija Braut

Već imam toliku arhivu da me mole: Nemoj, Mare, više slikat!

Martina KALLE

Počneš snimat' i kreneš. Što mislite, kako sam toliko snimala Zagreb? Vječno sam hodala. Ideš i uvijek nešto vidiš. Hodala sam, penjala se, radila u studiju. To svi mi radimo. To je kao i slikar, glumac, muzičar. Sve je to u njemu; koliko radi, koliko će iskoristiti svoj talent. Ne može se to naučiti. Može se prerisati, kao pirat ulje na platnu. Kao sve na ovom svijetu, ali original ostaje. Morate osjetiti trenutak i mjesto.« Tako zbori Marija Braut. Ne govori previše. Njezine fotografije govore tihim, ali dubokim i dojmljivim jezikom crnine i bjeline potvrđujući opet iznova onu, od beskrajne upotrebe već izlizanu rečenicu da fotografija govori više od tisuću riječi.

»Dok sjedim ovdje, našla bih zanimljiv detalj. Uvijek se nađe nešto zanimljivo«, kaže usred našeg razgovora. I tako već četrdeset godina. Promatra i pronalazi ono nešto, detalj koji ćemo svi gledati, ali tek će ga pravi majstor vidjeti. Iza sebe ima golemi opus, toliki da je, kako sama priznaje, već mole da prestane slikati, a pravi rad u koji je uložen silan trud nikad ne ostaje nenagrađen. Marija Braut ovih je dana u Rovinju, na manifestaciji Photodays dobila nagradu za životno djelo.

- Photoadays u Rovinju svečanost je obične fotografije i to u punom sjaju. Toliko je bilo događaja, radionica, raznih sadržaja, baš se živi s fotografijom. Kad sam dobila tu nagradu za životno djelo - od kolega, žirija, tko me već izabrao, to me je jako razveselilo. Znam da sam ostala bez riječi.

Dobila sam golemi aplauz i doživjela sam da su mi se kolege digli i aplaudirali. Na to ne možeš ostati nedirnut. Bilo je jako dojmljivo, srdačno.

■ **Zašto ste vjerni filmu?**

- Vjerna sam običnoj fotografiji iz negativa. S negativima se ima što raditi. Samo kad okineš, to je taj negativ. Nema tu prilagođavanja i igre.

■ **Zašto uvijek crno-bijela fotografija?**

- Draga mi je. To mi je prava, autentična fotografija. Poslije sam snimala i u koloru, ponešto slika Zagreba u koloru je u Muzeju grada Zagreba.

■ **Gdje se sve nalaze Vaše fotografije?**

- Za mnom su već cijele arhive. Teatrologija je u HAZU, Državni arhiv otkupio je veliku grupu negativa pod nazivom Katalog likovne umjetnosti, ateljei i uopće sve na tu temu, Moderna galerija ima nešto. U Muzeju za umjetnost i obrt je moja donacija. Još nije gotova, moram to srediti. Arhitektura je u Muzeju arhitekture. Bit će raznoliko u MUO-u. Tamo već imam svoje ladice.

■ **Tko su Vam fotografski uzori?**

- Kad počnete raditi, svatko ima svoj odgoj, obrazovanje, likovno gledanje. Kad sam počela fotografirati, sve se složilo u mojim fotografijama. To su Cartier Bresson, Tošo Dabac... Nisam nikoga kopirala, sve je u odnosu prema svjetlu.

Nemaš uzora, svoj si.

U Rovinju je bila izložba, golema, najkrasnija fotografska izložba koju možete zamisliti. Savršena. Sve je samo problem objektiva. Oni su najvažniji. Kakva je šasija nije važno, ali objektiv jest. Kolege se opredjeljuju, svatko za nešto.

■ **A filmski uzori?**

- Nas je odgojilo vrijeme crnog filma, francuskog filma. Bilo je to vrijeme poslije rata. Bili smo mladi, željni svega. Suprug je donosio *Paris Match*, *Life*... Privikneš se na to. Da me nije zanimalo, ne bih niti gledala. Pamtim fotke Roberta Cape, Cartier Bressona iz pedesetih.

Fotografija je umjetnost. Nije svaka, naravno.

■ **Može li fotograf razviti svoj prepoznatljivi rukopis?**

- Gledaš stvari kako ih snimaš, koje je svjetlo. To je moj rukopis. Nisam ja ništa izmislila, samo sam prihvatila kako jest. Uvijek kažem, negativ je najsvetija stvar koju fotograf ima. Koliko god da ih se upotrebljava, nikad nema dva ista povećanja. Nekad odredite malo više lijevo, nekad malo više desno, nekad se malo više osvijetli, nekad malo manje. Izaberete različite papire, glanc ili mat. Ne znam koliko ima razvijača. Mi smo kuhali razvijače! I sad imam kod kuće lonac od deset litara u kojem sam kuhala razvijač. Svi smo to radili. To je kao miješanje ulja na platnu i to je ona najobičnija fotografija koja dugo traje. Ovo bježi, gubi se, boje blijede. Padne li vam kartica u vodu - ode tristo okidanja. Ako negativ padne - operem ga i osušim. Koliko puta je i Toši Dapcu ili meni znao ispasti negativ dok smo ga povećavali i ništa se nije dogodilo. Opereš ga, očistiš i osušiš. Za svakog fotografa najvažniji je labor (laboratorij, op.). Ali negativ je živi kapital. Imam četrdeset godina stare negative i ništa im nije.

MARTINA POPOVČIĆ

Nisam nikoga kopirala, sve je u odnosu prema svjetlu. Nemaš uzora, svoj si

Svi mi fotografi čuvamo cijelu jednu prošlost, vrijeme koje je prošlo. Imam svoje negative otkako sam počela, od '67. Već 42 godine. Svi mi fotografi čuvamo neko vrijeme koje je prošlo.

■ **Zar su negativi tako otporni na zub vremena?**

- Samo ih treba razviti i očistiti. To je samo laborantski posao koji treba biti precizan i točan. U laboru se ne puši, ne jede. Ništa. Sve mora biti čisto.

■ **Razvija li danas više itko fotografije u laboratoriju ili ih samo digitalno obrađujemo?**

- Ja sam to radila do nedavno. Ima ih još. Josip Klarica radi ručno.

■ **Vratimo se unazad. Bili ste gotovo sami među muškim kolegama.**

- Kako sam ja stara, u ono vrijeme bilo je malo ženskih fotografa. Jedno vrijeme bila sam jedina žena profesionalni fotograf u Fotosavezu Jugoslavije, makar je dosta žena u laboratorijima i fotoklubovima, ali ja sam baš radila profesionalno. Na skupštinama sam znala biti jedina žena, Poslije je došla i Zlata Minzer, sad je tu i Mara Bratoš. Uvijek sam bila s kolegama fotografima. Bilo je normalno. Znala sam raditi i radila sam. Nisam glumila milostivu.

■ **Jeste li ikad imali problema zbog spola, bili diskriminirani?**

- Nikad.

■ **Stoji li iza nekih Vaših fotografija posebna priča?**

- U Novigradu Istarskom snimala sam dugi lukobran sa svjetionikom, neki kameni zid u moru. Gledam, snimala sam Novigrad za arhitekticu, obožavam snimati pejzaže, hoću snimiti, kad odjednom ide djevojčica, nekih deset godina, dođe i ode. Ostala je za sva vremena.

Pred četrdeset godina nastala je ona što ju zovu Nevjesta. Ta je isto uletila u kadar. Gledala sam panoramu Zagreba, a ona protrči. Šimat Banov ju je nazvao nevjesta, ali bila je krizmanica.

■ **Koliko Vam je fotografija obilježila život?**

- Uvijek kažem da sam skoro cijelu Europu prošla zahvaljujući fotografiji. Odvela me je u Abu Dhabi, Australiju, New York, Rusiju, u Sibir... Sve je zanimljivo.

Već imam toliku arhivu da me već mole: Nemoj, Mare, više slikat. Sad sam u Rovinju ispucala tri filma.

Napravila sam onu knjigu, bila sam tvrdoglava i nije to monografija. To je »Zagreb moj grad«. Ljudi su je donosili iz Zagreba. Bila sam u Australiji i došla veleposlaniku. Znali su me, govorili su: »Ova, ova«; nikoga nisam poznavala.

■ **Izlagali ste širom svijeta. Kako komentirate prošlogodišnje zatvaranje Galerije Badrov?**

- To je sramota za Gradski ured za kulturu. To je bila autentična fotogalerija. Badrovi su sve to samo podigli i trebalo im je pomoći program. Gradski ured za kulturu to nije mogao i gotovo. Mi fotografi ostali smo bez autentičnog prostora za fotografiju. Imamo u Klubu u Gajevoj, postoji Fotoklub u Ilici, Fotosavez Hrvatske ima prostor na Trgu žrtava fašizma, ali to je mali prostor. Tamo je vječni mrak. Vani sunce sije, a unutra vječno mrak.

■ **Je li oduvijek postojao taj maćehinski odnos prema fotografiji?**

- Kad se god raspoređuje novac, kultura je uvijek zadnja.

■ **Onda nije niti čudo da nemamo biblioteku hrvatske fotografije.**

- Mnogi su već napravili svoje knjige. Imam i ja nekoliko svojih monografija. Nešto malo jest u koricama.

■ **Koga cijenite među aktualnim majstorima?**

- Ima ih. Neću ih imenovati. Ima toliko mladih, čak i fotografkinja. Hvala Bogu da ih ima!

Padne li vam kartica u vodu - ode tristo okidanja. Ako negativ padne - operem ga i osušim. Koliko puta je i Toši Dapcu ili meni znao ispasti negativ dok smo ga povećavali i ništa se nije dogodilo

Autoportret

Jedno vrijeme bila sam jedina žena profesionalni fotograf u Fotosavezu Jugoslavije. Uvijek sam bila s kolegama fotografima. Bilo je normalno. Znala sam raditi i radila sam. Nisam glumila milostivu

Nevjesta

Trg bana Jelačića

IZ DRUGOG KUTA

Prirodni ili alternativni krajolik

Piše: Boris LJUBIČIĆ

Tako blizu, a tako... Tako blizu, a tako lijepa! Ta mala zamjena redoslijedi riječi u novom-starom sloganu hrvatskog turizma uvodi nas u priču o krajoliku. Kao član žirija, prije više od deset godina morao sam pročitati 1720 pristiglih prijedloga za slogan naše turističke destinacije. Tim natječajem željelo se obrisati onaj: »Mala zemlja za veliki odmor«. Kako većina članova i nije pročitala skoro dvije tisuće manje-više sličnih i nesuvislih rečenica, svi su se priklonili mom izboru. Broj jedan je bio: »Hrvatska ukras svijeta«.

Hrvatska je mala poput ukrasa jer svijet čini ljepšim. Taj mi se učinio izdvojivim jer su mnogi slinili o srcu Europe, toplom europskom moru, jugu Europe... a ovo je bio jedini primjer koji je uključivao širu sliku: svijet. Na drugo mjesto izvukao sam danas aktivirani slogan: »Tako lijepa, a tako blizu«. Naša himna počima tom riječi - lijepa, a to nam je i glavni adut; da smo blizu a ne »tamo daleko« dodatni je motiv. Ta dva slogana iz starog natječaja izlaze na svjetlo dana, a onaj koji ih je potisnuo (»Raj na zemlji«prema Bernardu Shawu) odavno je zaboravljen. Hrvatski krajolici zaista su lijepi i glavni adut naše turističke ponude. Diranje u netaknuti krajolik posebno je osjetljivo, ali gradnja čitavih naselja, samostalnih kuća ili vila, cesta i druge infrastrukture je neminovnost. Svakodnevno se raspravlja o raznim odobrenim i neodobrenim planovima za gradnju po cijeloj Hrvatskoj, posebice na obali. Prije tri godine u Zadru je održan kongres hrvatskih arhitekata pod naslovnim logom KRAH na temu »Gradnja na obali«. Tad sam oformio ironični slogan za jumbo-plakate: »Lijepa naša gradnja na obali«.

Da, moguće je i uljepšati krajolik. Sredinom sedamdesetih i čisti umjetnici uhvatili su se tog posla. Zvalo se to land art. I taj umjetnički pravac ima svoju prapovijest, najraniji radovi su megaliti i kultura humaka u Sjevernoj Americi. Kasniji primjeri land arta nadahnuti su suvremenim pokretima, kao što je De Stijl, kubizam, minimalizam i radovi Constantina Brancusija i Josepha Beuysa. Mnogi umjetnici povezani s land artom bili su povezani s minimalizmom i konceptualnom umjetnošću. Robert Smithson bio je jedan od osnivača land arta i njegovo najpoznatije djelo »Spiral Jetty« iz 1970. smješteno je kod Great Salt Lakea, u Utahu. Početkom devedesetih preko noći su nastajala i mnogo veća djela land arta nepoznatih i nepozvanih autora. Ovih dana, kako javljaju mediji, osvanula je golema gotovo dvjesto metara duga »slika« meduze nasred žitnog polja nedaleko od Kingstone Coombesa, u britanskom okrugu Oxfordshire. Njena je kompleksnost zapanjujuća, kao i veličina. Triput je veća od prosječne slike u žitu, objasnila je stručnjakinja za pojavu krugova u žitu Karen Alexander, a svojom veličinom tjera strahopoštovanje u kosti, bilo da se radi o ljudskom ili izvanzemaljskom umjetniku. Ufolozi koji se bave pojavom krugova u žitu, vjeruju da slike nastaju tijekom noćnih posjeta izvanzemaljskih brodova. Druga, jednako nevjerojatna, teorija krugove u žitu pripisuje neuobičajenim prirodnim fenomenima poput čudnovatih udara munja u tlo. Postoje i realnije pretpostavke da tom slikom meduze netko iz Oxfordshirea pokušava okrugu Wiltshire uzeti primat u tim neobičnim pojavama, jer od travnja do rujna krugovi u žitu donesu milijune funti zbog velike posjećenosti. Eto, ni oni nemaju popunjenost kapaciteta cijelu godinu, već samo dok je žito u punom rastu. Neki vjeruju kako su slike rad umjetnika koji koriste računalnu tehnologiju i brojne volontere. S njima se pak ne slažu obožavatelji krugova koji navode kako su ljetne noći prekratke da bi se sve odradilo u tajnosti.

Diranje u netaknuti krajolik posebno je osjetljivo, ali gradnja naselja, samostalnih kuća ili vila, cesta i druge infrastrukture je neminovnost

Povjesničarima umjetnosti to ništa ne predstavlja kao da se nije ni pojavilo, već ih zanima Venecija u kojoj su upravo dodijeljene i nagrade. Zlatnog lava za životno djelo dobili su John Baldessari i Yoko Ono, umjetnici koji su pomaknuli granice i vidljivo utjecali na autore danas. Baldessarijev gigantski natpis »Ne želim raditi dosadnu umjetnost« ispisan je velikim slovima na talijanskim palazzima. Upravo taj natpis dobro prezentira američkog umjetnika. Konceptualka Yoko Ono bila je protagonisticom slavne grupe Fluxus i jedna od začetnica hepeninga. John Lennon da je živ, ponovo bi rekao: »Najpoznatija nepoznata umjetnica na svijetu«. Kao potvrda izložen je rad iz 1962. »Gledaj sunce dok ne postane kvadrat«, vrlo poučna priča i za naš turizam i vizualni identitet u cjelini.

Kod nas u Umjetničkom paviljonu u punoj tišini vrućih dana izložba »Alternativni krajolici« - Glihine gromače i Šimunovićevi kamenjari, Kaštelančićeve marine, Murtićev rani »Doživljaj Amerike«… iz pedesetih i šezdesetih. Prilično dosadno, nigdje pravog hrvatskog krajolika? Zidna arabeska na pročelju paviljona u obnovi (koju potpisuje Studio Rašić kao i naslovnicu kataloga) dojmljivija je od svega što se može videti iako je to samo geometrizirani kolaž, od svake slike poneki detalj. Tako lijepa, a tako… nenaslikana.